

משקפים מצויים המיקרפטופיט הצומח באזור הים-תיכוני (דצמבר 2022)

ערגה אלוני

פתיח: משקפיים מצויים *Fibigia clypeata* מהמצליבים, הוא המיקרפטופיט זקוף. בעל שעירות באברי הצמח. הפרחים בעלי 4 עלי גביע, 4 עלי כותרת צהובים, 6 אבקנים ושחלה עילית המורכבת משני שחלילים. הפרי קציץ אליפטי דמוי תרמיל ולו מחיצה קרומית שקופה מוקפות במסגרת. הזרעים בעלי כנפים ניתקים מהמחיצה לאחר נשירת הקשוות. מופצים ברוח. הצמח גדל באזור הים תיכוני בהר.

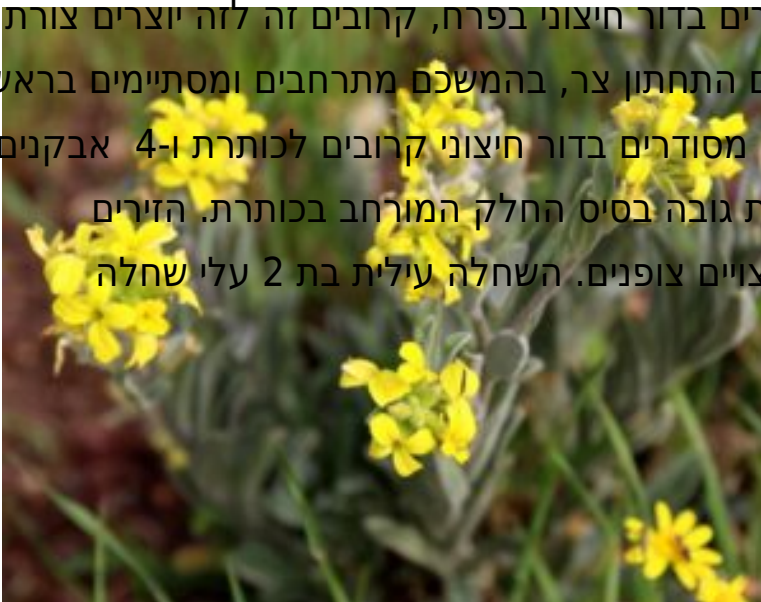
משקפיים מצויים *Fibigia clypeata*, הוא המיקרפטופיט רב-שנתי המשתייך למשפחת המצליבים. בעונת הצמיחה הוא מפתח עלים וגבעולים זקופים בגובה 30-40 ס"מ, נושא בראשם פרחים, מהם מתפתחים זרעים. בסיום התהליך רוב חלקיו העל קרקעיים מתים כל שנה ובקרקע נותר בסיס מעוצה המצמיח שוב חלקים ירוקים.

משקפיים מצויים, מימין הצמח בשיא פריחה, בעל עלים פשוטים, יושבים, מסורגים על הגבעול. משמאל: התפרחות בראש הגבעול צילמה ערנה אלוני ©

בבסיס הגבעולים גדלים עלים תמימים מוארכים (שמידע 1983), גם העלים וגם הגבעולים מכוסים שערות כוכביות כסופות, מה שמאפשר לצמח לשמור על משק המים בגופו. הגבעולים נושאים עלים פשוטים יושבים, מסורגים על הגבעול, בראש הגבעול מתפתחת תפרחת שהיא אשכול, בה פורחים פרחים בודדים או קבוצה אשר בולטים בגודלם (12-25 מ"מ) ובצבעם הצהוב. הפרח דו-מיני נישא על עוקץ עבה (פינברון-דוּתן, דנין, 1991), מכיל 4 עלי גביע זקופים ושעירים (6-10 מ"מ) צבעם ירוק צהוב, עוטפים את בסיס

הכותרת. 4 עלי כותרת צהובים מסודרים בדור חיצוני בפרח, קרובים זה לזה יוצרים צורת צלב, ארוכים פי שניים מהגביע. חלקם התחתון צר, בהמשכם מתרחבים ומסתיימים בראש מעוגל. אבקנים 6, שנים מהם קצרים מסודרים בדור חיצוני קרובים לכותרת ו-4 אבקנים מסודרים בדור פנימי, אינם עוברים את גובה בסיס החלק המורחב בכותרת. הזירים והמאבקים צהובים, סמוך לבסיסם מצויים צופנים. השחלה עילית בת 2 עלי שחלה (שחלחלים).

משקפים מצויים, מימין פרח דו-מיני בן 4 עלי גביע, 4 עלי כותרת צהובים ו-6 אבקנים השחלה עילית. צילמה ערגה אלוני©. משמאל
בבעולים נושאי פרחים ותרמילים (קציץ). צילמה שרה גולד המקור צמח השדה.

השחלילים פחוסים מחבר ביניהן תפר שיוצר צלע עבה. מהתפר מתפתח קרום המתאחה למחיצה המחלקת את החלל בין עלי השחלה לשניים (פאהן 1987). בכל צד יושבות ביציות על המחיצה. העלי קצר צלקתו כדורית, והוא אינו עובר את גובה האבקנים, הפרח מואבק על ידי חרקים. הצמח פורח מדצמבר עד אפריל. לאחר ההאבקה והפריית הביציות מתפתח פרי קציץ דמוי תרמיל (פאהן 1987) אורכו 1.2-2.5 ס"מ, רוחבו 0.8 עד 1 ס"מ (Zohary, 1966) צורתו אליפטית, פחוס משני צידו מוגן בשתי קשוות שעירות מחוברות לתפר ומהוות מסגרת לפרי. כשהפרי מבשיל, נפרדות שתי הקשוות ונושרות, הזרעים נשארים על הקשווה, בכל צד שלה מסודרים בשתי שורות 4-8 זרעים. הזרעים מכונפים משנים צבעם מירוק לחום.

עם הבשלת הפרי נושרות הקשוות. הזרעים נשארים על המחיצה השקופה עד לרגע בו הם ניתקים ונפוצים ברוח. על הגבעול נותרים שרידי פרי שהן מחיצות שקופות מוקפות במסגרת. מכאן מקור שמו הקודם של הצמח "משקפי הזקנה". ענפי הצמח ושרידי הפרי מאד קישוטיים והם נמכרים כגבעולים דקורטיבים.

משקפים מצויים, מימין תרמילים סגורים שטוחים דמויי מטבע, לפני הבשלתם. צילמה ערנה אלוני © משמאל: זרעים בשלים מחוברים למחיצה שקופה לאחר נשירת הקשוות. צילם נועם עביצל המקור צמח השדה ©.

בית הגידול של **משקפיים מצויים** הם בתה, גריגה, שולי חורש, וגדרות אבנים טרשיים גירניים ובזלתיים במדרונות ההר בחבל הים- תיכוני. הצמח איננו מפונק והוא עמיד ליובש. גדל באדמות חרסיות מנוקזת היטב עם pH של קרקעות נטרליות. הצמח גדל, בצל או בקרינה מלאה. טיפוס תפוצתו מזרח ים תיכוני ומערב אירנו טורני (Davis : 1999 Boulos 1965)

מחקר שנעשה, העריך את הפוטנציאל של אתיל אצטט בצמח כנוגד חמצון והפעילות המעכבת של מתנול כנגד אנזימים הפעילים במחלות כמו: סוכרת, אלצהיימר והיפרפיגמנטציה של העור (Zengin et al 2020) נמצא שתמצית מתנול הראתה פעילות מעכבת אנזים חזקה ולה פוטנציאל נוגד חמצון. בכל התמציות זוהו נגזרת חומצה קפאית ונגזרת של חומצה פרולית. עדויות מהמחקר תומכות את ההשערה שהצמח יכול להוות

מקור לפיתוח חומר טיפולי חדשני לניהול מחלת אלצהיימר, סוכרת מסוג II, בעיות היפרפיגמנטציה בעור וגם סרטן.

מצוי בגליל עליון, שומרון, שפלה, והרי יהודה. תפוצתו העולמית משתרעת בארצות במזרח הים התיכון: אלבניה, בולגריה, יוגוסלביה, איטליה, יוון, קפריסין, מצרים, איראן, עיראק, לבנון-סוריה, צפון הקווקז, סיני, טרנס-קווקז, טורקיה ובמערב אסיה.

בסוג 12 מינים, בארץ 2-3.

ספרות

פאהן א 1987. אנטומיה של הצמח. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 10) עמ' 108.

Boulos L. 1999. Flora of Egypt 1: 1-419. Al Hadara Publishing Cairo

Davis PH. (ed.) 1965. Flora of Turkey and the East Aegean Islands 1: 1-567. Edinburgh University Press, Edinburgh

Zengin G. Mahomoodally MF. Rocchett Gi. Lucini L. Sieniawska E. Świątek Ł. Rajtar B. Polz-Dacewicz M. Senkardesl I. Aktumsek A, Picot-Allain MCN. And Montesano D. 2020 Chemical Characterization and Bioactive Properties of Different Extracts from *Fibigia clypeata*, an Unexplored Plant Food. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>

Zohary, M., 1966: Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and .humanities Jerusalem

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע. **משקפים מצויים** המיקרפטופיט הצומח באזור הים-תיכוני (דצמבר 2022)

[משקפים מצויים המיקרפטופיט הצומח באזור הים-תיכוני \(דצמבר 2022\)](#)

פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.
